

Neplatnost právního úkonu

Pozdější vědomosti poškozeného o neplatnosti právního úkonu se osoba, která neplatnost způsobila, nemůže dovolávat jako liberačního důvodu ze své odpovědnosti za škodu podle § 268 obch. zák. Pozdější vědomost poškozeného o neplatnosti právního úkonu může mít význam při posuzování příčinné souvislosti mezi způsobením neplatnosti právního úkonu a vznikem škody.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 32 Odo 1087/2006, ze dne 26.3.2008)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobce JUDr. M. M., správce konkursní podstaty úpadkyně M. - C. a.s., v likvidaci, zastoupeného advokátem, proti žalovanému M. P., zastoupenému advokátem, o zaplacení částky 29 246 490,- Kč s příslušenstvím, vedené u Okresního soudu v P. pod sp. zn. 15 C 104/2004, o dovolání žalobce proti rozsudku Krajského soudu v P. ze dne 22. března 2006, č.j. 29 Co 533/2005-91, tak, že rozsudek Krajského soudu v P. ze dne 22. března 2006, č.j. 29 Co 533/2005-91, a rozsudek Okresního soudu v P. ze dne 21. dubna 2005, č.j. 15 C 104/2004-64, se zrušují a věc se vrací soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Krajský soud v P. ve výroku označeným rozsudkem potvrdil rozsudek ze dne 21. dubna 2005, č.j. 15 C 104/2004-64, jímž Okresní soud v P. zamítl žalobu o zaplacení částky 29 246 490,-Kč s příslušenstvím a rozhodl o nákladech řízení (výrok I.). Dále rozhodl o nákladech odvolacího řízení (výrok II.).

Odvolací soud převzal skutková zjištění soudu prvního stupně a ztotožnil se i s jeho právním posouzením věci. Na základě provedeného dokazování ve shodě se soudem prvního stupně dovodil, že žalobci nárok na úhradu žalované částky, již se domáhal jako náhrady škody - ušlého zisku v důsledku neplatnosti smlouvy o dílo ze dne 26. října 2000 uzavřené se žalovaným (dále též jen „smlouva o dílo“), nevznikl. Podle shodného názoru soudů obou stupňů, vycházejícího z rozhodnutí Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže ze dne 22. února 2002, zavinil neplatnost smlouvy o dílo žalovaný, když při zadávání veřejné zakázky učinil výzvu jednomu zájemci k podání nabídky podle § 50 odst. 1 zákona č. [199/1994](#) Sb., o zadávání veřejných zakázek, aniž byly splněny k takovému postupu zákonné podmínky. Tím došlo k porušení cit. zákona, podle jehož ustanovení § 70 je smlouva uzavřená v rozporu s tímto zákonem neplatná. Za této situace je podle odvolacího soudu na místě aplikace § 268 obchodního zákoníku (dále též jen „obch. zák.“) upravujícího povinnost toho, kdo způsobil neplatnost právního úkonu, nahradit škodu osobě, které byl právní úkon určen, ledaže tato osoba o neplatnosti právního úkonu věděla. Při posuzování tohoto liberačního důvodu na straně žalovaného vyšel odvolací soud ze skutkových zjištění, která učinil z dohody o narovnání ze dne 13. září 2001 uzavřené mezi účastníky. Z jejího obsahu, zejména ze znění článku II. odstavce 2, podle něhož „za předpokladu, že nebude zpochybněn výběr zhotovitele (generálního dodavatele) na výstavbu tří bytových domů ve znění smlouvy o dílo ze dne 26. října 2000 a tato smlouva zůstane v platnosti, tj. Mera bude nadále zhotovitelem výstavby, tak jak je uvedeno ve výše uvedené smlouvě, souhlasí s postupem a vyrovnáním vzájemných vztahů dle čl. IV. ...“ dovodil, že v době jejího uzavření žalobce již nebyl v otázce platnosti smlouvy o dílo v dobré víře, jelikož již v této době existují důvodné pochybnosti o její platnosti a to s ohledem na výběr zhotovitele veřejné zakázky. Z těchto důvodů a v tomto čase s ohledem na ustanovení § 384 odst. 1 obch. zák. měl proto žalobce podle

odvolacího soudu zvažovat uzavření smluv o dílo s třetí osobou - subdodavatelem I. P. a.s. Pokud tak dne 29. října 2001, tj. více jak měsíc po uzavření dohody o narovnání, učinil, musel si být vědom podnikatelského rizika, že nebude moci po žalovaném náhradu škody požadovat. Odvolací soud ve shodě se soudem prvního stupně proto uzavřel, že na straně žalovaného je dán liberační důvod dle § 268 obch. zák.

Rozsudek odvolacího soudu napadl žalobce dovoláním, maje ho za přípustné pro zásadní právní význam napadeného rozhodnutí podle § 237 odst. 1 písm. c) a odst. 3 občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), který pojí s liberačním důvodem na straně škůdce upraveným v § 268 obch. zák. Jako dovolací důvod uvedl nesprávné právní posouzení věci podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. a postižení řízení vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci podle § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř.

Podle názoru dovolatele je třeba v rámci dobré víry vymezené v § 268 obch. zák. textem „ledaže tato osoba o neplatnosti právního úkonu věděla“ posoudit dále uvedené otázky, které dosud nebyly v soudní judikatuře řešeny a které odvolací soud vyřešil v rozporu s hmotným právem. Podle dovolatele jde o určení, který časový okamžik je pro existenci liberačního důvodu rozhodující (zda v době vzniku neplatného právního úkonu či kdykoli později), a dále o posouzení, zda podmínkou jeho naplnění je prokázání pochybnosti osoby, které byl právní úkon určen, o platnosti právního úkonu (nedostatek dobré víry) nebo zda musí být prokázána vědomost této osoby o neplatnosti právního úkonu. Pakliže se prokazuje vědomost osoby, které byl právní úkon určen, je třeba podle dovolatele posoudit, zda postačí prokázání skutečností, které u průměrného obchodníka musely vyvolat vědomí o neplatnosti právního úkonu („musela vědět“) anebo musí být prokázány skutečnosti, které osvědčují skutečný psychický stav vědomí konkrétní osoby o neplatnosti právního úkonu („věděla“) v určitém okamžiku.

Dovolatel nesouhlasí s odvolacím soudem, dovodil-li, že k naplnění liberačního důvodu může dojít kdykoli později po uzavření neplatné smlouvy (v daném případě až v okamžiku uzavření dohody o narovnání) a že liberační důvod může být prokázán pouhou pochybností (resp. nedostatkem dobré víry) druhé smluvní strany. Dovolatel zastává a obhajuje názor, že okamžik vědomí neplatnosti poškozené strany se musí posuzovat k okamžiku uzavření předmětné smlouvy. Získá-li pak poškozený vědomost o neplatnosti smlouvy později, nemá takové vědomí vliv na vznik škody a je tak zcela mimo rámeček § 268 obch. zák. V této souvislosti rovněž argumentuje tím, že v řízení nikdy nebylo prokázáno ani tvrzeno, že věděl o neplatnosti smlouvy o dílo v době jejího uzavření, přičemž nalézací soudy vzaly pouze za prokázanou (a podle dovolatele mylně, dovolatel si je však vědom, že tento skutkový závěr nelze v dovolacím řízení přezkoumávat) jeho vědomost k datu uzavření dohody o narovnání. I kdyby však byl tento závěr správný, nemělo by to na jeho nárok na náhradu škody jakýkoliv vliv, jelikož nebyla prokázána vědomost žalobce k datu uzavření smlouvy o dílo, což pokládá z hlediska času za jedinou relevantní skutečnost.

V další části dovolání dovolatel oponuje názoru odvolacího soudu, pokud vzal pro naplnění liberačního důvodu dle § 268 obch. zák. za postačující prokázání pochybnosti žalobce o platnosti smlouvy o dílo, resp. prokázání nedostatku dobré víry v platnost smlouvy o dílo. Podle názoru dovolatele nemá takový závěr odvolacího soudu v zákoně oporu, jelikož předmětné ustanovení hovoří jednoznačně o tom, že poškozený o neplatnosti věděl, a nikoli že o neplatnosti musel vědět či že důvěřoval v platnost právního úkonu. Podle dovolatele tak zákon pro naplnění liberačního důvodu požaduje, aby škůdce na základě vnějších projevů vůle konkrétního poškozeného prokázal jeho vědomí o tom, že smlouva je v okamžiku jejího uzavírání z důvodu na straně škůdce neplatná, a nikoli jen existenci okolností, které by za normálního běhu okolností měly mít na vnitřní psychický stav poškozeného svůj vliv. Tak tomu však v posuzované věci nebylo.

Podle názoru dovolatele zatížil odvolací soud řízení rovněž vadami, které dává do souvislosti s

nesprávným výkladem § 268 obch. zák. Vytýká mu, že se v rozporu s § 120 o. s. ř. pouze vypořádával s otázkou, zda měl žalobce o neplatnosti smlouvy o dílo pochybnosti, zda však měl vědomost o její neplatnosti, zcela pominul. Uvedenou otázku navíc podle dovolatele nepoměřoval se skutkovým stavem k okamžiku uzavření smlouvy o dílo, nýbrž nesprávně až k okamžiku uzavření dohody o narovnání.

Dovolatel navrhl, aby dovolací soud zrušil rozsudek odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Dovolání je přípustné podle § 237 odst. 1 písm. c) ve spojení s § 237 odst. 3 o. s. ř., neboť směřuje proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl potvrzen v pořadí první rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé a dovolací soud spatřuje zásadní právní význam napadeného rozhodnutí ve výkladu ustanovení § 268 obch. zák. v otázce vědomosti poškozeného o neplatnosti právního úkonu, která dosud nebyla judikaturou Nejvyššího soudu řešena a kterou odvolací soud vyřešil v rozporu s hmotným právem.

Vzhledem k přípustnosti podaného dovolání dovolací soud nejprve zkoumal, zda řízení netrpí vadami uvedenými v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o. s. ř. (tzv. zmatečnosti), jakož i jinými vadami řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (srov. § 242 odst. 3, větu druhou, o. s. ř.). Tyto vady však dovolací soud z obsahu spisu neshledal.

Nejvyšší soud proto rozhodnutí odvolacího soudu přezkoumal v napadeném rozsahu (srov. § 242 odst. 1 o. s. ř.), jsa vázán uplatněným dovolacím důvodem včetně toho, jak jej dovolatel obsahově vymezil (srov. § 242 odst. 3, větu první, o. s. ř.).

Námítky dovolatele lze podřadit pod dovolací důvod nesprávného právního posouzení věci podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., a to včetně výtky, že odvolací soud veden nesprávným právním názorem nezjišťoval skutečnosti rozhodné z pohledu správného právního posouzení, kterou dovolatel nesprávně podřadil pod dovolací důvod dle § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř.

Právní posouzení věci je činnost soudu, spočívající v podřazení zjištěného skutkového stavu pod hypotézu (skutkovou podstatu) vyhledané právní normy, jež vede k učinění závěru, zda a komu soud právo či povinnost přizná či nikoliv.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu sice správně určenou nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Podle § 268 obch. zák. platí, že kdo způsobil neplatnost právního úkonu, je povinen nahradit škodu osobě, které byl právní úkon určen, ledaže tato osoba o neplatnosti právního úkonu věděla. Pro náhradu této škody platí obdobně ustanovení o náhradě škody způsobené porušením smluvní povinnosti (§ 373 a násl.).

Předpoklady dobré víry, která je ustálenou rozhodovací praxí soudů obecně vnímána jako vnitřní přesvědčení (psychický stav) osoby o tom, že jedná souladně s právem, vyjadřuje zákonodárce v předpisech soukromého práva různým způsobem s rozličnou intenzitou a šíří tohoto vnitřního přesvědčení určité osoby. V některých případech tak činí s použitím samotného pojmu dobré víry (např. §§ 32 odst. 3, 130 odst. 1, 135b odst. 1, 586 odst. 2 obč. zák., § 30 odst. 2 obch. zák.), v jiných případech akcentuje důvěru osoby v určitý právní stav [srov. § 37 již zrušeného zákona č. [101/1963](#) Sb., o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku (zákoník mezinárodního obchodu) – dále též jen „ZMO“, § 24c již zrušeného hospodářského zákoníku, § 29 odst. 1 obch. zák.]

a konečně, zejména v obchodně-právních vztazích, zakládá dobrou víru na vědomosti a nevědomosti osoby o určité skutečnosti nebo stavu (např. §§ 15 odst. 2, 268, 427 odst. 2, 446 obch. zák., dále § 20 odst. 2, 33b odst. 5, 485 odst. 2 obč. zák.). Též v posledně u vedené skupině případů je míra a šíře takové vědomosti (nevědomosti) osoby vyjadřována různě („věděla“ - § 33 odst. 3 obč. zák., § 268 obch. zák.; „vědět mohla (nemohla)“ - § 15 odst. 2 obch. zák., § 20 odst. 2, § 485 odst. 2 obč. zák.; „vědět měla“ - § 446 obch. zák.; „vědět musela“ - §§ 427 odst. 2, 428 odst. 3, 554 odst. 3 obch. zák.).

Zakládá-li ustanovení § 268 obch. zák. liberační důvod z odpovědnosti škůdce (osoby, která způsobila neplatnost právního úkonu) na tom, že poškozený (osoba, které byl právní úkon určen) o neplatnosti právního úkonu věděl (oproti odkazovaným případům, kdy nejen „věděl“, ale též „měl, mohl či musel vědět“), pak je rozhodující pouze skutečná (faktická) vědomost poškozeného o neplatnosti právního úkonu a nelze ji dovozovat z toho, co by jako „průměrný“ podnikatel za daných okolností vědět mohl, měl či musel. Skutečnou vědomost o neplatnosti právního úkonu, totiž vědomost o tom, že nastala skutečnost způsobilá založit (mít za následek) neplatnost právního úkonu, však nelze vykládat ani jako pouhé podezření či předpoklad, že důvod neplatnosti nastal, ale ani jako utvoření právního závěru (vlastní právní kvalifikace) poškozeného o tom, že právní úkon, který mu byl určen, je neplatný. Postačuje, aby skutkové okolnosti, o nichž ví jako o možném důvodu neplatnosti, byly způsobilé závěr o neplatnosti právního úkonu učinit (srov. mutatis mutandis rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. srpna 2003, sp. zn. 21 Cdo 210/2003).

Vnitřní přesvědčení osoby (její psychický stav) nemůže být samo o sobě předmětem dokazování. Mohou jím být pouze skutečnosti vnějšího světa, jejichž prostřednictvím se vnitřní přesvědčení projevuje navenek (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. února 1999, sp. zn. 21 Cdo 1465/98, uveřejněný v časopise Soudní judikatura č. 6, ročník 1999, pod číslem 56 nebo usnesení Ústavního soudu ze dne 3. června 2004, sp. zn. III. ÚS 50/04, uveřejněné ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 33, ročník 2004, část II. pod číslem 35). Protože ustanovení § 268 obch. zák. nestanoví domněnku o vědomosti (nevědomosti) poškozeného o neplatnosti právního úkonu, stíhá povinnost důkazní a posléze i břemeno důkazní o této vědomosti toho, jemuž je ku prospěchu - tedy škůdce.

Při řešení otázky, ke kterému okamžiku je třeba vztáhnout vědomost poškozeného o neplatnosti právního úkonu podle § 268 obch. zák., lze vyjít též ze srovnání předchozích právních úprav, jak se správnou interpretací učinil dovolatel v dovolání, dovodil-li, že jak ustanovení § 878 císařského patentu č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský (které ve znění účinném od 1.1.1812 zní takto: „Co je přímo nemožné, nemůže býti předmětem platné smlouvy. Je-li vymíněno zároveň možné i nemožné, bude smlouva, pokud se týká prvého, platna, nejde-li ze smlouvy na jevo, že nelze žádný článek od druhého oddělit. Kdo při uzavření smlouvy nemožnost znal nebo znáti musil, je povinen druhé straně, pokud o ní neplatí totéž, nahraditi škodu, kterou utrpěla, důvěřujíc v platnost smlouvy.“), tak i ustanovení § 24 odst. 4 zákona č. [109/1964](#) Sb., hospodářský zákoník, ve znění zákona č. [138/1970](#) Sb. („Organizace, která věděla nebo vědět musela, že právní úkon je neplatný, je povinna nahradit škodu, která vznikla v důsledku neplatnosti právního úkonu organizaci, jež důvěřovala v platnost právního úkonu.“), případně jejich dobový výklad, vázaly vědomost poškozeného k okamžiku, kdy byl právní úkon učiněn (k okamžiku vzniku smlouvy). Ke stejnému závěru by bylo možné dospět i při výkladu ustanovení § 37 ZMO, podle něhož kdo způsobil neplatnost právního úkonu, je povinen nahradit škodu osobě, které byl právní úkon určen a která utrpěla škodu proto, že důvěřovala v jeho platnost. Stejný smysl a účel plní v současné právní úpravě ustanovení § 268 obch. zák. a není žádného důvodu (i přes poněkud odlišnou formulaci), aby v této otázce bylo vykládáno jinak. Občanský zákoník ani obchodní zákoník neznají nějakou „následnou“ či „dodatečnou“ neplatnost právního úkonu, kterou by způsobily okolnosti nastalé až poté, kdy byl právní úkon učiněn. Skutečnosti či okolnosti, s nimiž zákon spojuje neplatnost právního úkonu

(důvody neplatnosti), zde musí být (existovat) již v době, kdy je právní úkon činěn (učiněn), ať již jde o neplatnost právního úkonu dle ust. §§ 37 až 40 a 49a obč. zák., o důvody neplatnosti uvedené v § 40a obč. zák. nebo o neplatnou smlouvu podle § 70 zák. č. 199/1994 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ve znění pozdějších předpisů, podle něhož „Smlouva na veřejnou zakázku uzavřená v rozporu s tímto zákonem je neplatná. Změny ve smlouvě v rozporu s podmínkami obchodní veřejné soutěže jsou neplatné.“

Následný (dodatečný) výskyt takových okolností po té, kdy byl již právní úkon učiněn (tedy již nastaly jeho účinky), nemůže mít zpětně vliv na platnost (platný vznik) právního úkonu, nýbrž může být pouze důvodem pro zánik závazku založeného takovým právním úkonem (např. následná nemožnost plnění). Musí-li tedy skutečnost, se kterou zákon spojuje neplatnost právního úkonu, zde existovat v době, kdy je právní úkon činěn (učiněn), musí se i vědomost osoby, které byl určen, o jeho neplatnosti ve smyslu § 268 obch. zák., vztahovat k tomuto okamžiku. Je-li právním úkonem smlouva, je tímto okamžikem její uzavření (§ 44 odst. 1 obč. zák.). Pozdější vědomosti poškozeného o neplatnosti právního úkonu se osoba, která neplatnost způsobila, nemůže dovolávat jako liberačního důvodu ze své odpovědnosti za škodu podle § 268 obch. zák., nicméně pozdější vědomost poškozeného o neplatnosti právního úkonu může mít význam při posuzování příčinné souvislosti mezi způsobením neplatnosti právního úkonu a vznikem škody.

Odvolací soud však při posuzování otázky, jak je třeba vyložit vědomost poškozeného o neplatnosti právního úkonu a ke kterému okamžiku je třeba ji vztáhnout, na jejímž řešení napadené rozhodnutí spočívá, v souladu s § 268 obch. zák. nepostupoval. Založil-li závěr o existenci liberačního důvodu na pochybnosti (nikoli vědomosti) poškozeného (žalobce) o neplatnosti smlouvy o dílo, kterou navíc nevztahoval k okamžiku její účinnosti (tedy k okamžiku jejího vzniku), nýbrž ji spojoval až s časově následným uzavřením dohody o narovnání, lze uzavřít, že při výkladu a aplikaci § 268 obch. zák. pochybil, jeho právní posouzení je nesprávné a dovolací důvod nesprávného právního posouzení věci podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. byl v souzené věci naplněn.

Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), napadený rozsudek odvolacího soudu zrušil (§ 243b odst. 2, část věty za středníkem, o. s. ř.). Jelikož důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí i na rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud i je a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3 o. s. ř.).

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Cenové rozhodnutí rozporné se zákonem](#)
- [Autonomie vůle](#)
- [Adhezní nárok \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Zmatečnost \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Střídavá péče](#)
- [Restituce](#)
- [Majetková podstata \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Náhrada škody \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Odpovědnost státu za újmu \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Předběžné opatření](#)
- [Valná hromada \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)